na nego vući neizvjesne poteze u neizvjesnim okolnostima koje se mijenjaju" (str. 231). Upravo zadnje poglavlje, znakovito naslovljeno "30. siječnja 1933.", predstavlja Hindenburgovu kapitulaciju i konačno imenovanje Hitlera kancelarom. U novom kabinetu Hitler–Hugenberg Papen je kao vicekancelar imao odigrati ključnu ulogu osobe koja je trebala obuzdati Hitlera. Međutim, nakon Hindenburgove smrti, u kolovozu 1934., Hitler je spojio predsjedničku i kancelarsku dužnost te sebe postavio na čelo države i vlade. Bio je to završni čin kojim je ispunio svoje obećanje da će demontirati demokratski sustav.

Knjiga *Uvod u katastrofu* pruža metodičan i prije svega studiozan prikaz ključnih šest mjeseci prijelaznog razdoblja Weimarske Republike. U fokusu djela su, uz Hitlerovu političku kampanju i njegovu borbu za vlast, Papen i Schleicher i njihove političke smicalice te Hindenburg, koji je u knjizi predstavljen kao posljednji bastion obrane demokracije. Knjiga, koja se u nekim dijelovima čita kao napet triler, obogaćena je s 24 crno-bijele fotografije koje čitatelju još zornije predočuju to dinamično razdoblje. Timothy W. Ryback piše jednostavno i pitko te zahvaljujući tome u potpunosti zaokuplja pažnju čitatelja. Stoga će ovo znanstveno utemeljeno djelo, u prijevodu Damira Biličića, zasigurno biti interesantna i korisna literatura i stručnjacima i širem čitateljstvu.

Bruno Korea Gajski
Libertas međunarodno sveučilište

Prikaz

Tomislav Nedić
Metafizika vlasništva – Kant i umno utemeljenje stvarnog prava

Naklada Breza, Zagreb, 2025., 247 str.

Krajem prošle godine Naklada Breza objavila je knjigu *Metafizika vlasništva – Kant i umno utemeljenje stvarnog prava* Tomislava Nedića. Time se u hrvatskom kontekstu konačno popunila praznina u bavljenju Kantovom filozofijom prava, naročito kada je riječ o većim studijama. Točnije, u usporedbi s ostatkom Kantove filozofije, njegova je pravna misao u znanstvenim istraživanjima na globalnoj razini bila donekle zapostavljena – u čemu Hrvatska nije bila iznimka, no posljednjih desetljeća ipak dolazi do promjene, pa je u tom smislu Nedićeva knjiga važan priključak hrvatske znanosti tim kretanjima.

Autorova je namjera bila, kako sam ističe, postaviti "temeljne odrednice Kantove filozofije" u "kontekst koncepta prava, privatnog prava, osobnosti, stvarnih prava i teorije vlasništva" (str. 30). Drugim riječima, fundamentalni pojmovi Kantove moralne filozofije, kao što su sloboda, um ili htijenje, nastoje se razumjeti u okviru teorije vlasništva i propitati kantijanske momente u sklopu različitih artikulacija instituta vlasništva te, općenitije, različitih privatnopravnih i građanskopravnih doktrina. Pritom Nedićeva namjera nije uvijek jednoznačna: ne nastoji pod svaku

cijenu dokazivati izravan Kantov utjecaj na oblikovanje europskih pravnih doktrina ili pozitivnog prava, premda je u određenoj mjeri taj utjecaj nedvojben i uvjerljivo prikazan. Primjerice, autor se poziva na Arthura Ripsteina, koji ističe da ne iznosi "povijesnu hipotezu prema kojoj su moralna načela iz Kantovih djela tajni izvor *common law* sustava" (Ripstein, cit. prema: Nedić, 2025, str. 38). Naglasak je, dakle, na uspostavljanju paralela, što se i čini opravdanijim izborom. Upravo takav pristup omogućuje da se jasnije pokaže da je Kantovo umno utemeljenje prava nužan preduvjet za razumijevanje vlasništva. Dodatna vrijednost *Metafizike vlasništva* ogleda se u primjeni Kantove teorije na najsuvremenije pravne izazove, ali ne da bi se apologetski predstavilo njegovu filozofiju kao neospornu, već upravo da bi se pomoću nje prokazala određena, još uvijek sporna, pitanja suvremene pravne teorije i prakse (primjerice, pojam samovlasništva, o kojem će više riječi biti kasnije).

Nedić podcrtava posebnost Kantove pravne teorije. Unatoč nastojanjima da je se kategorizira kao pozitivističku ili naturalističku, ona ipak zahtijeva zasebnu kategoriju zbog svoje umne utemeljenosti, predstavljajući time um kao zajednički temelj i unutarnjeg i vanjskog, dakle pravnog zakona. Nadalje, autor ističe da upravo zbog umnog utemeljenja Kantova pravna filozofija danas osobito zaslužuje posebno zanimanje javnosti: "U društvu koje njeguje kult interesa, posljedica, svrhovitosti i instrumentaliteta Kantova se normativna teorija i deontološka etika nameću kao pravo osvježenje" (str. 25). To da je pravo utemeljeno u umu znači da proizlazi iz općeg zakona slobode kao transcendentalnog čistog pojma, a ne iz iskustva. Upravo je to najjasnije vidljivo na primjeru vlasništva, kojim se knjiga bavi. Naime, imati neki predmet u vlasništvu pretpostavlja neovisnost o fizičkom ili faktičnom držanju stvari, što Kant još naziva i inteligibilnim posjedovanjem. Pravo (vlasništva), dakle, ne uspostavlja odnos prema objektu, već prema subjektu prava, "usklađujući pritom međusobna htijenja osoba u skladu s općim zakonom slobode" (str. 46). To također znači da pravo jedne osobe istovremeno predstavlja dužnost druge. Postavivši svoju teoriju vlasništva kao stvarnog prava na takve temelje, Kant se, iako ne eksplicitno, suprotstavlja Lockeu i njegovom razumijevanju vlasništva kao određenog fizičkim ili materijalnim uvjetima, a time Kantova teorija postavlja "po prvi put u filozofijskoj misli vlasništvo utemeljeno kao stvarno pravo koje podrazumijeva i korelativnu dužnost" (str. 61). Na taj način Kant, ističe Nedić, uspostavlja subjektivno pravo kao temelj svakog privatnopravnog odnosa, izvršivši time utjecaj na brojne privatnopravne i građanskopravne doktrinarne razrade. Upravo zbog dužnosti, kojoj Kant uz etičku pripisuje i pravnu dimenziju, a što onda podrazumijeva i prisilu, pravni poredak otkriva se kao nužno povezan sa slobodom. Dakle, umno utemeljenje pravnog poretka postulira neodvojivost punog očitovanja slobode od građanskog stanja.

Nakon što je predstavio temeljne pojmove Kantove pravne teorije, Nedić prelazi na preliminarnost stjecanja (stvarnih) prava, odnosno na podjelu osoba i stvari, ukazujući na to da Kant prvi nudi normativno utemeljenu podjelu na stvari i osobe, pri čemu osobu definira pomoću pojmova umnosti, volje (htijenja) i slobode, a privatna subjektivna prava izvodi iz općeg zakona prava i kategoričkog imperativa.

S obzirom na to da samo stvari mogu biti objekti vlasništva, i to isključivo tjelesne (*res corporales*), kriterij tjelesnosti postaje ključan za njegovo poimanje stvarnih prava, utemeljeno i u njegovu shvaćanju supstancije i instrumentalne uporabe stvari. Iako je taj kriterij preuzet u suvremenim pravnim sustavima, danas se suočava s izazovima poput digitalne imovine. Nadalje, u pogledu pravnog subjektiviteta, Kant doprinosi kontinentalnoj tradiciji poistovjećivanja osobe i pravnog subjekta kao nositelja prava i dužnosti. Međutim, Nedić pokazuje da iako je čovječnost, utemeljena u slobodi i volji, temelj prirođenih prava, status pravnog subjekta u konačnici ovisi o priznanju pravnog poretka (*Rechtsstaat*), što otvara prostor uključivanju neljudskih entiteta poput korporacija. Interpretacije i instrumentalizacije Kantova učenja tako osciliraju između moralnog utemeljenja osobe i pozitivnopravnog određenja subjektiviteta, što će dalje razvijati neokantovci, osobito Kelsen, dok Radbruch ostaje bliži kantijanskom apriornom shvaćanju. Uz to, Nedić ističe i da se Kantovu teoriju prilagođavalo – opet uz izostavljanje određenih bitnih elemenata te teorije – i tijekom razvoja voljne teorije subjektivnih prava. Naime, Kantovo razumijevanje prava kao sustava koji usklađuje međusobna *htijenja* u skladu s općim zakonom slobode povezuje se s voljnom teorijom unatoč tome što Kant uvodi razlikovanje volje i htijenja, pri čemu je upravo potonje važnije za njegovu pravnu teoriju. Suvremene teorije, poput interesne i voljno-interesne, nastoje proširiti pojam nositeljstva prava, ali i dalje nailaze na ograničenja, osobito u odnosu na djecu, životinje ili druge neljudske entitete, a Kantova teorija, kako autor zaključuje, ne ide u prilog priznavanju pravne osobnosti životinjama, koje ostaju u sferi objekata (iako postoji posredna moralna dužnost njihove zaštite).

Potom autor prelazi na umnu konceptualizaciju stvarnih prava, upućujući na to da Kant temelj privatnih subjektivnih prava pronalazi u općem zakonu prava i drugoj formulaciji kategoričkog imperativa, pri čemu razlikuje stečena prava (koja nastaju afirmativnim aktom i odnose se na stvari, ugovore i status) od njihovih preduvjeta, odnosno prirođenog prava slobode i postulata praktičkog uma. Prirođeno pravo slobode omogućuje pojedincu da bude vlastiti gospodar i nužan je temelj svih daljnjih prava, a postulat praktičkog uma uvodi mogućnost posjedovanja izvanjskih predmeta, bez koje bi sloboda ostala neostvariva. U tom okviru "pravno moje" označava ono s čime sam povezana tako da bi me povrijedilo kada bi se druga osoba koristila tim predmetom bez moga pristanka, a vlasništvo se temelji na posjedovanju kao ključnom činjeničnom i normativnom elementu. Nedić dalje razrađuje način na koji Kantovo razumijevanje posjeda podrazumijeva razlikovanje iskustvenog (*phenomenon*) i inteligibilnog (*noumenon*) posjedovanja, čime nadilazi i romansku i germansku koncepciju posjedovanja te uvodi umni temelj odnosa posjedovanja. Nadalje, sva subjektivna prava crpu valjanost iz objektivnog prava, pri čemu Kant privatno pravo poistovjećuje s prirodnim pravom i smješta ga prije uspostave države, iako njegova puna realizacija zahtijeva građansko stanje i javnopravni okvir. Stvarna prava tako proizlaze iz izvorno zajedničkog posjeda i *a priori* sjedinjene opće volje, a njihovo opravdanje leži u očitovanju vanjske slobode pojedinca u odnosu prema drugima, a ne prema samim stvarima.

U tom smislu Kant odbacuje Lockeovo shvaćanje vlasništva kao odnosa osobe i stvari te ga definira kao odnos među osobama, pri čemu pravo vlasništva poprima apsolutni karakter jer obvezuje sve druge na suzdržavanje od povrede nečijeg vlasništva. Konačno, vlasništvo predstavlja najpotpunije stvarno pravo koje proizlazi iz slobode volje, jer bi ograničavanje mogućnosti korištenja i raspolaganja stvarima značilo ograničenje same ljudske slobode.

Zatim knjiga donosi autorovo nastojanje da se propita mogućnost primjene Kantove teorije na privatnopravni delikt, odnosno povrede vlasništva, a potom i (rei)vindikacije. Kod Kanta se protupravni čin u području stvarnog prava ponajprije očituje kao povreda vlasništva, pri čemu nepovredivost vlasništva za vlasnika predstavlja izraz slobode i prava, ali istodobno isključuje sve druge, stvarajući njihovu dužnost suzdržavanja. Svaka takva povreda ujedno je i povreda općeg zakona slobode. U tom okviru vindikacijski zahtjev zauzima središnje mjesto: on je sintetički *a priori* utemeljen, jer proizlazi iz uma i općeg zakona slobode, ali se ostvaruje u iskustvu, omogućujući vlasniku da iz sfere prava prijeđe u faktičku obnovu posjeda. Time se očituje dvostruka narav vlasništva i posjeda kao inteligibilnih i iskustvenih kategorija koje vindikacija povezuje u jedinstven pravni mehanizam zaštite. Osim toga, Nedić propituje i način na koji funkcioniranje i "preživljavanje" prava osigurava odnos distributivne, komutativne i implicitno korektivne pravednosti u širem okviru Kantove teorije pravednosti. Komutativna pravednost predstavlja temelj stjecanja i prijenosa prava, prema načelu jednakosti stranaka, a distributivna pravednost omogućuje sudu da u građanskom stanju pravorječno dodijeli ono što nekome pripada na temelju takvih odnosa. Pritom sudac ostvaruje dvostruki učinak: u javnopravnom smislu potvrđuje pravni poredak kroz distributivnu pravednost, a u privatnopravnom smislu djeluje korektivno, vraćajući povrijeđeno pravo u prvobitno stanje. Iako Kant izrijekom ne razvija pojam korektivne pravednosti, ona je implicitno sadržana u njegovoj koncepciji zaštite prava, osobito pomoću instituta poput vindikacije. To se jasno očituje na primjeru krađe: ako je vlasniku stvar oduzeta, njegovo pravo ne prestaje, već "preživljava", a pravni poredak omogućuje njegovu obnovu i ostvarenje u faktičkom smislu.

Potom se, kako to i zahtijeva teorija vlasništva i stvarnih prava, otvara pitanje mogućnosti prava na vlastitu osobu i pojma samovlasništva, uz jasan podsjetnik da Kantova teorija ne pretpostavlja neograničeno ni arbitrarno raspolaganje sobom i svojim tijelom. Svako je djelovanje, pa tako i ono prema sebi, u okvirima općeg moralnog zakona. Nedić ipak otvara pitanje mogućnosti primjene Kantove teorije na suvremene probleme, primjerice na transplantaciju organa. Doduše, autor naglašava da je Kant ipak pisao upravo o stvarnim pravima na dijelove tijela, podsjećajući da je u njegovo doba presađivanje zubâ bila česta praksa koju su si najčešće mogli priuštiti bogatiji. Unatoč tome što Kant utvrđuje nemoralnost "pravnoposlovnog raspolaganja dijelovima tijela" (vjerojatno zbog toga što je takva praksa tada bila primarno rezultat nejednakih materijalnih uvjeta) (str. 173), Nedić predlaže da se u tom kontekstu valja okrenuti drugim momentima Kantove filozofije, osobito njegovoj deontološkoj etici, kao i razlikovanju osobe i stvari, što omogućuje

zaključak prema kojemu je "dijelove tijela potrebno kategorizirati stvarima ograničenima u prometu, na kojima su moguće tek neke vrste pravnih raspolaganja, pri čemu uvijek treba voditi računa o dostojanstvu osobe" (str. 217).

Metafizika vlasništva pokazuje se kao hvalevrijedan rezultat nastojanja da se, prvo, produbi naše znanje o Kantovoj filozofiji prava (s osobitim naglaskom na pojmove vlasništva, stvarnih prava, slobode i pravnog subjektiviteta); drugo, da se čitatelja uputi na mogućnost, bilo izravnog bilo posrednog, utjecaja Kantove teorije na europske pravne doktrine, institute i pozitivne pravne sustave; te, treće, da se pomoću Kantova pravnog mišljenja osvijetle novi aspekti suvremenih pravnih problema. U tom smislu valja jasno istaknuti i povijesni aspekt Nedićevih uvida (koji se odnosi na prikaz utjecaja Kantove filozofije na europske pravne teorije i prakse) i njihov suvremeni aspekt (usmjeren na artikulaciju novih pravnih izazova).

Konačno, iz politološke perspektive, Nedićeva je knjiga važan podsjetnik da Kantova filozofija prava nudi snažan normativni temelj za razumijevanje odnosa između pojedinca i političke zajednice, pri čemu se u samom središtu toga odnosa nalazi upravo pojam vlasništva. Autor pritom s razlogom polazi od pretpostavke o Kantovu utjecaju na oblikovanje liberalnog pojma vlasništva (uz napomenu da postoje i interpretacije koje Kantovo shvaćanje posjedovanja ne vežu nužno isključivo uz liberalnu doktrinu), no upravo takav pristup ujedno poticajno otvara prostor za daljnje promišljanje odnosa između Kantova razumijevanja vlasništva i različitih doktrina. U tom se smislu kao posebno zanimljivo nameće pitanje kako je Kantova teorija – koja pravo, pa tako i pravo vlasništva, utemeljuje u odnosima među ljudima, polazi od usklađivanja sloboda te vlasništvo povezuje s nužnošću političke zajednice – povijesno postala tako bliska individualističkoj liberalnoj koncepciji vlasništva.

Katarina Jukić
Sveučilište u Zagrebu,
Fakultet političkih znanosti

Prikaz

Odd Arne Westad
The Coming Storm. Power, Conflict, and Warnings from History[1]

Henry Holt, New York, 2026., 256 str.

Rat u Ukrajini, a još više ratovi na Bliskome Istoku pokrenuli su valove egzistencijalne nelagode, zebnje i straha od njihovih posljedica – ekonomskih, političkih – te ponajviše od njihova potencijala da se dodatno prošire u svjetski rat čije bi posljedice bile nesagledive. Izraz "svijet se okreće naopako", naslov nedavnog eseja negdašnjeg glavnog urednika *The Eco-*

[1] Ovaj prikaz knjige pisan je u sklopu projekta "Znanost i ideologija danas (ZID)" na Institutu za filozofiju, praćen od Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te financiran sredstvima iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.-2026.